

Box 3 ellende

Ruim een jaar geleden heeft de Hoge Raad in het meest beruchtste arrest in de fiscale historie – het Kerstarrest - de Nederlandse box 3 heffing om zeep geholpen: in strijd met het ontnemingsverbod en het gelijkheidsbeginsel van het Europese Verdrag van de Rechten van de Mens. De gevolgen waren en zijn nog steeds desastreus. De heffing was daarmee namelijk in een keer onverbindend voor alle belastingplichtigen en wel sinds 2017. Niet dat belastingplichtigen nu hun box 3 belasting sindsdien terugkregen, maar er moet wel een herrekening plaatsvinden van de verschuldigde belasting op basis van het reëel behaalde rendement. Als dat lager was dan het fictieve rendement van box 3 dan wordt het verschil aan de belastingplichtige terugbetaald. Het spreekt voor zich dat het vooral de belastingplichtigen betreft die hun vermogen bij de bank hebben staan. De rente was immers de afgelopen jaren ongeveer nihil terwijl ze afhankelijk van de omvang van hun vermogen belast werden tot een rendement oplopend tot ruim 5%. Deze hele herzieningsexercitie lijkt wellicht eenvoudig maar dat is toch niet het geval. Ik noem de belangrijkste knelpunten. In de eerste plaats zijn dat de belastingplichtigen die indertijd geen tijdig bezwaar hebben gemaakt tegen de aanslag. In principe vissen die achter het net. Dat heeft veel kwaad bloed gezet. Velen van hen hebben een beroep gedaan op de zogenoemde hardheidsclausule die de fiscus onder omstandigheden verplicht aan bezwaren tegemoet te komen. Het is echter standaard regel dat de fiscus dat niet doet indien sprake is van nieuwe rechtspraak, zoals het geval is met het Kerstarrest. Niettemin is daar inmiddels ook over geprocedeerd. In eerste instantie heeft de Hoge Raad de fiscus in het gelijk gesteld maar dat arrest roept nog vragen op en er wordt daarom nogmaals over geprocedeerd. Dat arrest moet nog worden gewezen. Inmiddels heeft deze gang van zaken ertoe geleid dat ieder die met deze hardheidsclausule problematiek te maken heeft ook weer bezwaar heeft aangetekend. Deze kwestie staat inmiddels bekend onder de curieuze naam: bezwaarplusprocedure. Ik verwacht overigens dat in deze tweede zaak de fiscus ook wel aan het langste eind trekt.

Het tweede belangrijke element waarover discussie bestaat, doet zich vooral voor bij beleggingen in bijvoorbeeld aandelen of onroerend goed: wanneer beoordeeld moet worden of het reële rendement lager is dan het forfaitaire rendement moet dan rekening worden gehouden met koers- en waardemutaties en zo ja, moet dan worden uitgegaan van gerealiseerde mutaties of ook van ongerealiseerde waardemutaties ofwel vermogensaanwas? Het lijkt me dat met waardemutaties wel rekening moet worden gehouden want box 3 beoogt rendement te belastingen hetgeen bestaat uit de inkomsten uit het vermogen maar ook uit waardemutaties. Wat betreft die waardemutaties ligt het echter voor de hand aan te sluiten bij de feitelijk behaalde resultaten dus na verkoop van de beleggingen. Inmiddels is er in een uitspraak van een lagere rechter die voor de berekening uitgaat van de ongerealiseerde vermogensmutatie. Kortom: als aandelen in een jaar bijvoorbeeld niet zijn verkocht en in waarde zijn gestegen of in waarde zijn gedaald, dan moet voor de berekening van het daadwerkelijke rendement daarmee rekening worden gehouden. Tot ongeveer ultimo 2021 zijn de aandelenkoersen behoorlijk gestegen maar in 2022 zijn de aandelenkoersen fors gedaald. De Hoge Raad heeft zich hierover nog niet uitgelaten maar dat gaat zeker gebeuren. Het zal duidelijk zijn dat ook een dergelijke beslissing zowel voor belastingplichtigen als voor de fiscus ingrijpend is. Tot zover het Kerstarrest en de primaire gevolgen. De vraag is echter hoe nu verder. De wetgever heeft in feite drie trajecten ingezet: een aangepast stelsel voor de periode 2017-2022, een overbrugging voor de periode 2023-2025 en een structurele oplossing vanaf 2026. De laatste is het meest onzeker maar zou erop neer moeten komen dat box 3 wordt omgebouwd tot een vermogensaanwasbelasting. Kort gezegd houdt dit in dat de reële vermogensinkomsten als dividend, rente en huur worden belast, alsmede vermogensaanwas ofwel ongerealiseerd waardemutaties (zowel positief als negatief). Alleen voor onroerend goed zou toch weer een forfaitair stelsel moeten

gelden want daar is dit te ingewikkeld voor. Maar of het allemaal zo ver komt is nog maar de vraag. Wat betreft de regelingen over 2017-2022 en 2023-2025 geldt in feite dat die min of meer hetzelfde zijn. Kort gezegd komt het erop neer dat nog steeds met een fictief rendement wordt gewerkt. Het grote verschil is echter dat dit rendement nu wordt toegepast op de daadwerkelijke vermogensbestanddelen die een belastingplichtige bezit en differentieert naar type vermogensbestanddeel. In dit verband worden, globaal gezegd, onderscheiden: vastrentende spaartegoeden, (overige) beleggingen en schulden. De omvang van elk wordt evenals dat altijd het geval was uitsluitend bepaald op 1 januari. Vervolgens worden daar de fictief rendementspercentages op toegepast die jaarlijks zo actueel mogelijk worden vastgesteld: globaal gezegd bedragen die momenteel ongeveer 2% voor spaartegoeden, ruim 5,5% voor beleggingen en circa 4% voor schulden. Over het aldus berekende saldo-rendement wordt een tarief van 32% (2023) toegepast dat de komende jaren oploopt tot 34%. Ook dit stelsel levert ongetwijfeld weer problemen op. In de eerste plaats is dat het hiervoor geschetste probleem wat te doen met vermogensmutaties. In de tweede plaats is de peildatum een probleem: de vermogenspositie kan immers gedurende het jaar op allerlei manieren wijzigen. Ten derde kan er rondom de peildatum arbitrage plaatsvinden tussen de soorten vermogensbestanddelen. Daar heeft de wetgever overigens maatregelen tegen genomen. Het belangrijkste punt is echter dat nog steeds wordt uitgegaan van een fictief rendement terwijl het daadwerkelijke rendement daar sterk van kan afwijken. Neem als voorbeeld de sterk gedaalde aandelenkoersen in 2022, het feit dat ook contant geld als spaartegoed wordt aangemerkt en goud als belegging kwalificeert. Contant geld heeft uiteraard geheel geen opbrengst. Goud alleen een waardemutatie. Het zal u niet verbazen: heel vermogend Nederland tekent tegen deze nieuwe heffing bezwaar aan.

Peter Kavelaars is hoogleraar Fiscale Economie aan de Erasmus Universiteit Rotterdam en of counsel bij Deloitte